

2024 SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ 2005, 2015 VE 2018 PROGRAMLARIYLA KARŞILAŞTIRILMALI ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf YILDIRIM

Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

yusufyildirimakademik@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0035-8443

Arş. Gör. Alperen ÇALIŞKAN*

Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

alperenncaliskann@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7804-5661

Öz

Bu araştırmada 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Betimsel tarama deseninde nitel bir çalışma olarak yürütülen araştırmanın veri kaynağını 2005, 2015, 2018 ve 2024 yıllarda hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programları oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak ise araştırmacılar tarafından geliştirilen belirtke tablosu kullanılmıştır. Hazırlanan bu belirtke tablosu için ilk önce sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının içerikleri, benzerlikleri ve farklılıklarını belirlemeye yönelik çeşitli kategorilere ayrılmış, öğretim programları betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının birçok yeniliği beraberinde getirdiği saptanırken diğer programlardan beceri, değer, kavram, kazanım ve öğrenme alanları noktasında değiştiği tespit edilmiştir. Bu yeniliklerin daha doğru anlaşılabilmesi ve benimsenebilmesi kapsamında eğitim bilimcilere ve öğretmenlere 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı seminerlerinin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Dersi, Öğretim Programı, Karşılaştırmalı Analiz.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE 2024 SOCIAL STUDIES CURRICULUM WITH THE 2005, 2015 AND 2018 PROGRAMS

Abstract

This study aims to examine the 2024 social studies curriculum by comparing it with the programs from 2005, 2015, and 2018. Conducted as a qualitative study using a descriptive survey design, the data source of the

research consisted of the social studies curriculum prepared in the years 2005, 2015, 2018, and 2024. As the data collection tool, a specification table developed by the researchers was utilized. For this specification table, various categories were created to determine the contents, similarities, and differences of the social studies curriculum, and the curricula was analyzed using descriptive analysis method. The study found out that the 2024 social studies curriculum introduced many innovations, while it differed from other programs in terms of skills, values, concepts, competencies, and learning domains. In order for these innovations to be better understood and embraced, it may be necessary to provide seminars on the 2024 social studies curriculum to educators and teachers within the scope of educational sciences.

Keywords: Social Studies, Curriculum, Comparative Analysis.

1. Giriş

Eğitim, eğitim programcılarına göre (Ertürk, 1988, s. 13) bireyin kendi yaşantısıyla istendik davranış değişikliği oluşturma sürecidir. İstendik davranış değişikliği süreci olarak ifade edilen program planlı etkinliklerden oluşmaktadır. Bundan dolayı eğitim sürecinde programlara ihtiyaç duyulmaktadır. Eğitim programı çocuklar, gençler ve yetişkinler için düzenlenen millî eğitimin ve okulun amaçlarının gerçekleşmesine dönük okulda ya da okul dışında planlanmış bütün etkinliklerle öğrenme yaşantılarını kapsayan (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2023, s. 7) bir yapıya sahiptir. Öğretim programı ise eğitim programı içinde bulunan ve belli disiplin alanlarına ait bilgi temalarının bir sistem dâhilinde düzenlenmesinden oluşmaktadır.

Öğretim programı kavram olarak Türk Dil Kurumu (2024) tarafından okulu bitirmek ya da alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları içeren plan; ders programı, müfredat, müfredat programı şeklinde tanımlanmaktadır. Çiftçi ve Akça'ya (2019, s. 35) göre öğretim programı okuldaki eğitim sürecinin işlenmesini sağlayan kullanma kılavuzuyken Taşpınar (2020, s. 10) için eğitim programının kapsamında değerlendirilerek çoğunlukla okul içindeki derslerle sınırlandırılan bir plandır. Bu noktada eğitim ve öğretim programlarının birbiriyle karıştırılmaması oldukça önemli hale gelmektedir. Eğitim programında bir alanla sınırlandırılmayarak bireyin hayat boyu gereksinim duyacağı bilgileri aktarmak amaç edinilirken öğretim programında eğitim kurumlarında bireye kazandırılması planlanan dersin öğretimi ele alınmaktadır (Aygün, 2021, s. 20). Dolayısıyla eğitim programları öğretim programlarını kapsarken öğretim programları, ihtiyaçlar halinde güncellenen ders planları olarak ön plana çıkmaktadırlar.

Öğretim programlarının çağın, bireylerin, toplumun ve ülkenin ihtiyaçları doğrultusunda güncellenerek değerlendirilmesi gereklidir (Ocak & Kocaman, 2021, s. 3). Öğretim programlarının ihtiyaçlar ve gelişmeler çerçevesi içerisinde tekrardan ele alınmaları

gelecek nesillerin ileriye daha doğru şekilde bakabilmelerinin teminatını oluşturmaktadır (Gün, 2022, s. 64). Bu açıdan programların çağın ihtiyaçlarına uygun şekilde yorumlanması zorunludur. İnsan yaşamını konu edinen sosyal bilgiler dersi öğretim programı da yapısı gereği sürekli olarak güncellenmeli ve değerlendirilmelidir (Ocak & Kocaman, 2021, s. 3). Çünkü sosyal bilgiler topluma ve toplum hayatıyla doğrudan ilişki içerisinde olduğu için toplumsal hayatta yaşanan değişimlerin sosyal bilgiler öğretim programına yansıtılması zorunludur.

Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimlerden kaynak edindiği bilgi ve yöntemleri bütünleştirerek yararlanan, değişen koşullara uyum sağlayarak etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla bilgiye dayalı kararlar alıp problemin üstesinden gelebilen bir öğretim programıdır (Öztürk & Devenci, 2020, s. 2). Bu doğrultuda sosyal bilgiler, öğrencileri toplum hayatına hazırlarken iyi ve etkin insan yetiştirmeyi hedefleyen temel derslerden birisidir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğretmenler de mevcut programlarla öğrencilere gerçek yaşamdan kesitler sunarak topluma iyi ve etkin yurttaşlar kazandırmaya çalışmaktadırlar (Yalçın & Akhan, 2019, s. 843). Bu bağlamda dersin öğretimiyle demokrasinin gelişimine odaklanılarak toplumsal verimliliğin artırılması ve iyi yurttaşların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Çiydem & Kaymakçı, 2023, s. 323). Öğrencilerin sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak tutumlarını, davranış sergileme becerilerini geliştirmek, iyi ve mantıklı kararlar almalarını sağlamak sosyal bilgiler öğretiminin temel amaçları (Taş & Kıroğlu, 2018, s. 700) arasında yer almaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde yetiştirilmesi hedeflenen iyi ve etkin vatandaşlara, öncelikle mevcut programdaki gayeler kapsamında ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda dönemin ihtiyaçları doğrultusunda yaşanan bilim ve teknolojiye yeniliklerin yanı sıra sosyal değişikliklere bağlı olarak dersin öğretim programının genel amaçları devamlı güncellenmektedir. Programların amaçları her ne kadar düzenlense de özünde hep iyi ve etkin vatandaş yetiştirme maksadını taşımaktadır (Yalçın & Akhan, 2019, s. 845). Geçmişe bakıldığında cumhuriyetten bugüne birçok öğretim programı hazırlandığı görülmektedir. Nitekim bu programların çoğu yapıldığı dönemin şartlarını yansıtan birtakım felsefi akımlardan etkilenmişlerdir (Korkmaz & Uygur, 2021, s. 36).

Sosyal bilgiler dersi ilk kez kendine 1953 yılında öğretmen okulları ve köy enstitüleri programında yer bulmuştur. İlkokullarda dersin ortaya çıkışı ise 1968 ilkokul programıyla beraber olmuştur. Başlangıçta (1962 program taslağında) tarih, yurttaşlık ve coğrafya dersleri toplum ve ülke incelemeleri ismiyle bir araya getirilerek tek ders şeklinde düzenlenmiş, 1968

ilkokul programında ise dersin adı sosyal bilgiler olarak güncellenmiştir. Sosyal bilgiler ders olarak okutulmasından bu yana Türkiye’de sırasıyla 1968, 1969, 1990, 1998, 2005, 2015, 2018 (Çiydem & Kaymakçı, 2021, s. 180) ve 2024 yıllarında öğretim programı yenileme veya güncelleme çalışmaları yapılmıştır.

Bu programlardan 2005 yılına kadar hazırlananlar ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık anlayışıyla ele alınırken uygulamada esasicilik ve daimicilik anlayışları benimsenmiştir. 2005 yılından itibaren yürürlüğe giren sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise sosyal oluşturmacı anlayışı temel alınmıştır. Bu anlayış çerçevesinde 2005 yılından sonra sosyal bilgiler dersi tematik anlayışla inşa edilirken önceki programlara göre birçok farklılığı içermiştir (Tay, 2017, s. 466). 2005-2018 yılları arasında teknolojinin ilerlemesi ve yapılandırmacı anlayışın programlara hâkim olmasıyla beraber yeni bir döneme adım atılmıştır (Korkmaz & Uygur, 2021, s. 36).

Yapılandırmacı program tasarıları önceden belirlenmiş istendik kazanımlardan ziyade, daha çok bireylerin kendilerinin belirledikleri kazanımlara eriştirecek bir biçimde süreç odaklı oluşturulmaktadır (Karadeniz, Eker & Burunsuz, 2015, s. 568). Sosyal bilgiler dersinin yaşantı tabanlı bilgiler içeren dinamik eğitim sürecinden oluşması, bilim teknoloji dünyasında meydana gelen gelişmeler ve toplumların ideal bireyleri yetiştirme amacı taşıması öğretim programının gelişim sürecini doğrudan ya da dolaylı yollardan etkilemektedir (Ütkür Güllühan, & Bekiroğlu, 2022, s. 789). Öğretim programlarının devamlı farklı açılardan değerlendirmeye tabi tutulması, program geliştiriciler için bir yol gösterici olacağı düşünülmektedir (Önlen, Tatan & İbret, 2020, s. 4). Bu bakımdan 2024 yılında yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programının, yapılandırmacı anlayış çerçevesinde hazırlanan 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesi programda mevcut durumu görme, değişiklikleri inceleme, eksiklikleri fark etme, eğitim bilimcilere, müfredat geliştiricilere ve öğretmenlere rehber olma gibi katkılar sağlayacaktır.

Alanyazın tarandığında sosyal bilgiler dersi öğretim programlarıyla ilgili olan çok sayıda araştırma olduğu saptanmıştır. Fakat 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programını 2005, 2015 ve 2018 öğretim programlarıyla karşılaştırmalı olarak irdeleyen hiçbir araştırmaya ulaşılamamıştır. Araştırmalarda daha çok geçmiş yıllarda geliştirilen sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çeşitli yönlerden ele alındığı (Akpınar & Bilgili, 2018, Çiydem & Kaymakçı, 2023; Çopur & Seyhan, 2022; Esemem, 2020; Gültekin & Burak, 2019; Karadeniz, Eker & Burunsuz, 2015; Ocak & Kocaman, 2021; Öztürk & Kafadar, 2020; Şen, 2019; Turan & Karasu Avcı, 2018), farklı açılardan karşılaştırıldığı (Akpınar & Kaymakçı, 2012; Çiftçi &

Akça, 2019; Demir & Oğuz Haçat, 2018; Kalaycı & Baysal, 2020; Korkmaz & Uygur, 2021; Mutluer, 2013; Tonga & Erdoğan, 2022; Önlen, Tatan & İbret, 2020; Yalçın & Akhan, 2019; Yıldırım & Çalışkan, 2017; Yıldırım & Çalışkan, 2022; Yıldırım & Çetin, 2022), diğer derslerin öğretim programıyla birlikte değerlendirildiği (Başbüyük & Pala, 2023; Turan & Koç, 2021), ülkeler arası kıyaslamaların yapıldığı (Kafadar, Öztürk & Katılmış, 2018; Özkaral, 2019; Şeker, 2014; Ütkür Güllühan, & Bekiroğlu, 2022), ders kitapları boyutunda bakıldığı (Demir & Özyurt, 2021; Erbaş, 2023; Karacan, 2018) sonucuna varılmıştır. En güncel sosyal bilgiler dersi öğretim programını (2024 öğretim programı) içerik açısından önceki programlarla karşılaştıran araştırmaların tespit edilememiş olması da alanyazın için eksiklik unsuru olarak değerlendirilmiş ve bu araştırmanın yapılmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda araştırmada, 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu temel amaç çerçevesinde aşağıda yer alan araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı 2005, 2015 ve 2018 programlarından kazanımlar, beceriler, değerler, okuryazarlıklar, kavramlar ve öğrenme alanları açısından farklılaşmakta mıdır?
2. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının getirdiği yenilikler nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel tarama modelinde nitel bir çalışmadır. Tarama modelleri geçmişte ya da bugün halen var olan bir durumu olduğu biçimde betimlemeye çalışan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelde araştırmanın konusunu içeren olay, birey ya da nesne kendi koşullarında ve olduğu gibi tanımlanmak istenir (Karasar, 2012, s. 77). Bu araştırmada betimsel tarama modelinin seçilmesinin nedeni 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının getirdiği yenilikleri karşılaştırmalı bir şekilde tespit etmektir.

2.2. Veri Kaynağı

Bu araştırmanın veri kaynağını 2005, 2015, 2018 ve 2024 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programları oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada ilk olarak veri analizinde kullanılmak için araştırmacılar tarafından “Belirtke Tablosu” hazırlanmıştır. Hazırlanan belirtke tablosunda incelenen sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının içeriği, benzerliği ve farklılığını belirlemeye yönelik kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler; sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler, değerler, kavramlar, kazanımlar, öğrenme alanları ve okuryazarlıklar olmak üzere altıya ayrılmıştır. Sonrasında ise uygunluğu açısından iki farklı sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlarla fikir birliğine varılmasıyla da verilerin toplanma sürecine başlanmıştır.

Araştırmanın verilerinin toplamasında doküman incelenmesinden yararlanılmıştır. Bu teknikte araştırılması planlanan konuyla ilgili dokümanların incelenmesi amaçlanır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgulara yönelik bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Bu anlamda yazılı materyaller bilinmeyen pek çok şeyi sunan değerli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 189). Yürütülen bu araştırmada da belirlenen amaç doğrultusunda ilgili öğretim programlarına ulaşılmış ve veriler doküman analiziyle incelenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği tercih edilmiştir. Analiz sürecinde araştırmacılar tarafından önceden hazırlanan temalara uygun bir plan taslağı oluşturularak ona uygun şekilde analiz sonuçları özetlenmiş, değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analizde temel hedef, verileri araştırma kapsamında düzenlenmiş ve değerlendirilmiş şekilde okuyucuya sunmaktır. Öncelikle ulaşılan veriler sistematik ve açık bir biçimde betimlenmektedir. Sonrasında betimlemeler açıklanmakta, yorumlanmakta, neden-sonuç bağlantıları araştırılarak çeşitli sonuçlara varılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 244). Bu araştırmada da sosyal bilgiler dersi öğretim programlarından elde edilen veriler düzenledikten sonra kapsamlı şekilde değerlendirilerek okuyucuya sunulacağı için betimsel analiz tekniği kullanılmıştır

2.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırma bulguları nitel olarak elde edildiği için geçerlik ve güvenilirlik sürecinde de nitel yöntemlerden yararlanılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak araştırmanın inandırıcılığının sağlanmasına özen gösterilmiştir. Araştırmada ulaşılan verilerin inandırıcılığını sağlamak için veri toplama aracı, doktora eğitimini tamamlamış üç farklı sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanına sunulmuş görüşlerinin alınması sağlanmış; dönütler doğrultusunda veri toplama

aracı şekillendirilmiştir. Bu sürecin ardından verilerin aktarılabilirliği ele alınmış ve ulaşılan bulgular doğrudan alıntılar yapılarak örneklendirilmiştir. Öğretim programlarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler, literatür taramasıyla birlikte değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırma süreci ayrıntılı betimlenerek başka araştırmacılar tarafından uygulanabilecek şekilde süreç tanımlanmıştır. Araştırmanın tutarlılığı için ise ilk olarak araştırma öncesinde literatür dikkate alınarak belirtke tablosu oluşturulmuştur. Daha sonra ise elde edilen veriler araştırmacılar tarafından kodlanmış, alana uygunluğu açısından değerlendirilmiştir. Bu aşamada saptanan verilerin kendi aralarında değerlendirilebilmesi için Miles ve Huberman'ın (1994, s. 64) formülünden (Güvenilirlik=Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) faydalanılmıştır. Nitel araştırmalarda uyumun/uzlaşmanın %90 ve üzeri olması halinde arzu edilen düzeyde güvenilirliğe erişildiği için (Saban, 2009, s. 288) hesaplamalarla ortaya çıkan %91 güvenilirlikle beklenen düzeye ulaşıldığı söylenebilir.

3. Bulgular

3.1. 2005, 2015, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Öğrenme Alanları Açısından İncelenmesi

Sosyal bilgiler dersi öğretim programları 2005, 2015, 2018 ve 2024 yılları bazında öğrenme alanları açısından sınıf seviyelerine göre incelenmiştir.

Tablo 1. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında öğrenme alanları

Öğretim programı	Öğrenme Alanları
2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	1. Birey ve Toplum 2. Kültür ve Miras 3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler 4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim 5. Zaman, Süreklilik ve Değişim 6. Bilim, Teknoloji ve Toplum 7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler 8. Güç, Yönetim ve Toplum 9. Küresel Bağlantılar
2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	1. Birey ve Toplum 2. Etkin Vatandaşlık 3. İnsan ve Mekan 4. Ekonomi ve Sürdürülebilirlik 5. Kültürel Miras 6. Küresel Bağlantılar 7. Bilim, Teknoloji ve Toplum
2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	1. Birey ve Toplum 2. Kültür ve Miras 3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler 4. Bilim, Teknoloji ve Toplum 5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim 6. Etkin Vatandaşlık 7. Küresel Bağlantılar
2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	1. Birlikte Yaşamak 2. Evimiz Dünya

-
3. Ortak Mirasımız
 4. Yaşayan Demokrasimiz
 5. Hayatımızdaki Ekonomi
 - 6 Teknoloji ve Sosyal Bilimler
-

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ilk defa toplu öğretim anlayışı kapsamında öğrenme alanları uygulamasına geçilmiştir. Yalnız 2005 sosyal bilgiler öğretim programında ünite uygulamasına son verilmediği öğrenme alanlarıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Böylece bir öğrenme alanı birden çok sosyal bilimi içerebilmektedir. Bu durumdan dolayı 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki öğrenme alanları, bir ya da birden fazla akademik disiplini kapsayabilmektedir. Örneğin, “birey ve toplum” psikoloji ve vatandaşlık bilgisini; “kültür ve miras”, antropoloji, tarih ve vatandaşlık bilgisini; “insanlar, yerler ve çevreler” coğrafyayı, “üretim, tüketim ve dağıtım” ekonomiyi, “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler” ve “güç, yönetim ve toplum” sosyolojiyi, vatandaşlık bilgisini, hukuku içermektedir. “Bilim, teknoloji ve toplum” ve “küresel bağlantılar” disiplinler arası alanlardır.” şeklinde ifade edilmiştir.

- 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan öğrenme alanları “birey ve toplum”, “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler”, “üretim, dağıtım ve tüketim”, “zaman, süreklilik ve değişim”, “bilim, teknoloji ve toplum”, “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler”, “güç, yönetim ve toplum” ve “küresel bağlantılar” şeklindedir. 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında göre öğrenme alanları, 4. sınıftan 8. sınıfa kadar devam eden bir sürece sahiptir. Toplam dokuz öğrenme alanı bulunmaktadır. 4. sınıfta “zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanı diğer öğrenme alanları içinde düşünülmele birlikte, özellikle “kendimi tanıyorum”, “geçmişimi öğreniyorum” ve “iyi ki var” ünitelerinde kazanım olarak ifade edildiği görülmektedir. Aynı şekilde 5. sınıfta da diğer öğrenme alanları içinde düşünülmüş, “zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanı özellikle “adım adım Türkiye” ve “gerçekleşen düşler” ünitelerinde kazanım olarak yer almıştır.
- 2015 sosyal bilgiler öğretim programında ise öğrenme alanı sayısı 9’dan 7’ye düşürülmüştür. Bu öğrenme alanları “birey ve toplum”, “etkin vatandaşlık”, “insan ve mekân”, “ekonomi ve sürdürülebilirlik”, “kültürel miras”, “küresel bağlantılar” ve “bilim, teknoloji ve toplum” şeklinde olduğu görülmektedir.
- 2018 programında ise 7 öğrenme alanı uygulamasına devam edilmiştir. Ama öğrenme alanlarının isminin değiştiği görülmektedir. 2018 programında yer alan öğrenme alanları “birey ve toplum”, “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler”, “bilim, teknoloji ve toplum”, “üretim, dağıtım ve tüketim”, “etkin vatandaşlık” ve “küresel

bağlantılar” şeklindedir. 2018 sosyal bilgiler programında 2015 yılında yer alan “insan ve mekân” öğrenme alanı “insanlar, yerler ve çevreler” ve “ekonomi ve sürdürülebilirlik” öğrenme alanı “üretim, dağıtım ve tüketim” adını almıştır.

- 2024 sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme alanı sayısının ve içeriklerinin değiştiği görülmektedir. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı içerik çerçevesi bölümünde öğrencilere öğrenme alanları kapsamında öğretilecek konulara yer verilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi içeriği “birlikte yaşamak”, “evimiz dünya”, “ortak mirasımız”, “yaşayan demokrasimiz”, “hayatımızdaki ekonomi”, “teknoloji ve sosyal bilimler” olmaz üzere 4. sınıftan 7. sınıfın sonuna kadar altı öğrenme alanı altında tasarlanmıştır.

3.2. 2005, 2015, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Kazanımlar Açısından İncelenmesi

Sosyal bilgiler dersi öğretim programları 2005, 2015, 2018 ve 2024 yılları bazında kazanımlar açısından sınıf seviyelerine göre incelenmiştir.

Tablo 2. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında kazanımlar (öğrenme çıktıları)

Öğretim programı	4. sınıf	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf
2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	46 kazanım	46 kazanım	43 kazanım	39 kazanım
2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	30 kazanım	30 kazanım	34 kazanım	30 kazanım
2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	33 kazanım	33 kazanım	34 kazanım	31 kazanım
2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	17 öğrenme çıktısı	19 öğrenme çıktısı	18 öğrenme çıktısı	17 öğrenme çıktısı

2005 yılında yayımlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programında hedef davranış yerine kazanım ifadesi tercih edilmiştir. 2005 sosyal bilgiler öğretim programında ünite uygulamasına devam edilmiştir. Ama üniteler 2005 öğretim yılında ilk defa kullanılan öğrenme alanları uygulaması kapsamında öğrenme alanlarıyla ilişkili olarak verilmiştir. Kazanımlar öğrenme alanları ve ünitelerle ayrı ayrı ilişkilendirilmiştir. Öğrenme alanlarına göre kazanım dağılımları:

- 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ünitelere göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “kendimi tanıyorum” 6, “geçmişimi öğreniyorum” 6, “yaşadığımız yer” 8, “üretimden tüketime” 7, “iyi ki var” 6, “hep birlikte” 5 ve “insanlar ve yönetim” ise 7 şeklindedir.

- 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ünitelere göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “haklarımı öğreniyorum” 4, “adım adım Türkiye” 6, “bölgemizi tanıyalım” 7, “ürettiklerimiz” 7, “gerçekleşen düşler” 6, “toplum için çalışanlar” 5, “bir ülke, bir bayrak” 5 ve “hepimizin dünyası” 6 şeklinde olduğu görülmektedir.
- 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ünitelere göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “sosyal bilgiler öğreniyorum” 6, “yeryüzünde yaşam” 7, “ipek yolunda Türkler” 9, “ülkemizin kaynakları” 6, “ülkemiz ve dünya” 5, “demokrasinin serüveni” 5 ve “elektronik yüzyıl” 5 olduğu saptanmıştır.
- 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında ünitelere göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “iletişim ve insan ilişkileri” 6, “ülkemizde nüfus” 5, “Türk tarihinde yolculuk” 8, “zaman içinde bilim” 5, “ekonomi ve sosyal hayat” 6, “yaşayan demokrasi” 5 ve “ülkeler arası köprüler” 4’tür.

2015 yılında güncellenen sosyal bilgiler dersi öğretim programında ünite uygulaması anlayışında değişikliğe gidilerek ünite yerine direkt öğrenme alanları verilmiştir. Kazanımların öğrenme alanları altında verildiği görülmektedir. Buna göre:

- 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanlarına göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “birey ve toplum” 4, “etkin vatandaşlık” 3, “insan ve mekân” 6, “ekonomi ve sürdürülebilirlik” 5, “kültürel miras” 5, “küresel bağlantılar” 3 ve “bilim, teknoloji ve toplum” 4 olmak üzere toplam 30 kazanım bulunmaktadır.
- 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanlarına göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “birey ve toplum öğrenme” 4, “etkin vatandaşlık” 4, “insan ve mekân” 6, “ekonomi ve sürdürülebilirlik” 4, “kültürel miras” 5, “küresel bağlantılar” 3 ve “bilim, teknoloji ve toplum” 4 olmak üzere toplam 30 kazanım bulunmaktadır.
- 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanlarına göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “birey ve toplum” 3, “etkin vatandaşlık” 4, “insan ve mekân” 6, “ekonomi ve sürdürülebilirlik” 5, “kültürel miras” 7, “küresel bağlantılar” 4 ve “bilim, teknoloji ve toplum” 5 olmak üzere toplam 34 kazanım yer aldığı görülmektedir.
- 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı öğrenme alanlarına göre kazanımların dağılımı sırasıyla; “birey ve toplum” 4, “etkin vatandaşlık” 4, “insan ve mekân” 6, “ekonomi ve sürdürülebilirlik” 4, “kültürel miras” 6, “küresel bağlantılar” 3 ve “bilim, teknoloji ve toplum” 3 olmak üzere toplam 30 kazanım bulunmaktadır.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında 2015 programında uygulanan öğrenme alanı uygulamasına devam edilmiştir. 2018 sosyal bilgiler programında öğrenme alanı ve kazanım sayısı ilişkilendirilmesi ise aşağıdaki gibidir.

- 4. sınıf kazanımları öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” 5, “kültür ve miras” 4, “insanlar, yerler ve çevreler” 6, “bilim, teknoloji ve toplum” 5, “üretim, dağıtım ve tüketim” 5, “etkin vatandaşlık” 4 ve “küresel bağlantılar” 4 kazanım olmak üzere toplam 33 kazanım yer almaktadır.
- 5. sınıf öğretim programında sırasıyla; “birey ve toplum” 4, “kültür ve miras” 5, “insanlar, yerler ve çevreler” 5, “bilim, teknoloji ve toplum” 5, “üretim, dağıtım ve tüketim” 6, “etkin vatandaşlık” 4 ve “küresel bağlantılar” 4 kazanım olmak üzere toplam 33 kazanım bulunmaktadır.
- 6. sınıf programında sırasıyla; “birey ve toplum” 5, “kültür ve miras” 5, “insanlar, yerler ve çevreler” 4, “bilim, teknoloji ve toplum” 4, “üretim, dağıtım ve tüketim” 6, “etkin vatandaşlık” 6 ve “küresel bağlantılar” 4 kazanım olmak üzere toplam 34 kazanım vardır.
- 7. sınıf programında ise; “birey ve toplum” 4, “kültür ve miras” 5, “insanlar, yerler ve çevreler” 4, “bilim, teknoloji ve toplum” 4, “üretim, dağıtım ve tüketim” 6, “etkin vatandaşlık” 4 ve “küresel bağlantılar” 4 kazanım olmak üzere toplam 31 kazanım mevcuttur.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanı uygulaması kapsamında devam edilmiştir. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı önceki sosyal bilgiler dersi öğretim programlarıyla karşılaştırıldığında kazanım sayısının azaltıldığı görülmektedir. Ayrıca 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazanım ifadesinin yerine de “öğrenme çıktısı” ibaresi tercih edilmiştir.

- 4. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında 3, “evimiz dünya” 3, “ortak mirasımız” 3, “yaşayan demokrasimiz” 3, “hayatımızdaki ekonomi” 3 ve “teknoloji ve sosyal bilimler” 2 olmak üzere toplam 17 öğrenme çıktısı bulunmaktadır.
- 5. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında 3, “evimiz dünya” 4, “ortak mirasımız” 3, “yaşayan demokrasimiz” 4, “hayatımızdaki ekonomi” 3 ve “teknoloji ve sosyal bilimler” 2 olmak üzere toplam 19 öğrenme çıktısı vardır.
- 6. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında 3, “evimiz dünya” 3, “ortak mirasımız” 4, “yaşayan demokrasimiz” 3, “hayatımızdaki ekonomi” 3 ve “teknoloji ve sosyal bilimler” 2 olmak üzere toplam 19 öğrenme çıktısı yer almıştır.

- 7. sınıf programında ise; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında 3, “evimiz dünya” 2, “ortak mirasımız” 3, “yaşayan demokrasimiz” 4, “hayatımızdaki ekonomi” 2 ve “teknoloji ve sosyal bilimler” 3 olmak üzere toplam 17 öğrenme çıktısı mevcuttur.

3.3. 2005, 2015, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Değerler Açısından İncelenmesi

Yürütülen araştırma sürecinde öğretim programlarının ana öğelerinden biri olan değerler 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programları bazında ve her sınıf seviyesine göre incelenmiştir.

Tablo 3. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında değerler

	Programda Yer Alan Değerler	Öğrenme Alanlarıyla İlişkili Değerler
2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	Aile birliğine önem verme, adil olma, barış, bağımsızlık, bilimsellik, duyarlılık, çalışkanlık, dayanışma, estetik, dürüstlük, hoşgörü, özgürlük, sorumluluk, saygı, sağlıklı olmaya önem verme, sevgi, temizlik, yardımseverlik, vatanseverlik, misafirperverlik,	<u>4. sınıf:</u> Bağımsızlık, bilimsellik, sağlıklı olmaya önem verme, aile birliğine önem verme, duygu ve düşüncelere saygı, doğa sevgisi, hoşgörü, Türk büyüklerine saygı, temizlik, yardımseverlik, , misafirperverlik, vatanseverlik. <u>5. sınıf:</u> Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı, dayanışma, sorumluluk, akademik dürüstlük, estetik, adil olma, çalışkanlık, doğal çevreye duyarlılık, tarihsel mirasa duyarlılık. <u>6. sınıf:</u> Çalışkanlık, bilimsellik, kültürel mirasa duyarlılık, hak ve özgürlüklere saygı, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik. <u>7. sınıf:</u> Barış, farklılıklara saygı, dürüstlük, estetik, bilimsellik, adil olma, vatanseverlik.
2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ortak değerlere yer verilmemiştir.	<u>4. sınıf:</u> Sorumluluk, adil olma, çevre duyarlılığı, farklılıklara saygı, bilinçli tüketim, saygı, demokratik tutumu benimseme, temizlik, tasarruf, paylaşma, dayanışma, hoşgörü, yardımlaşma, kültürel mirasa saygı, duyarlılık. <u>5. sınıf:</u> Barış, özgürlük, çalışkanlık, görgü kuralları, kültürel mirasa saygı, saygı, demokratik tutum, demokratik tutumu benimseme, sorumluluk, çevre duyarlılığı, tasarruf, sorumluluk. <u>6. sınıf:</u> Dayanışma, bilimsellik, saygı, hoşgörü, vatanseverlik, demokratik tutumu benimseme, vatanseverlik, tasarruf, farklılıklara saygı, yardımlaşma, çevre duyarlılığı, etik. <u>7. sınıf:</u> Özgürlük, değere saygı, hoşgörü, tasarruf, demokratik tutumu benimseme, sorumluluk, saygı, çevre duyarlılığı, tarih bilinci, çalışkanlık, özgüven, farklılıklara saygı, dayanışma, bilimsellik.
2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	<i>2018 programlarında tüm derslerde uygulanacak kök değerler uygulamasına geçilmiştir: “Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik”</i> <i>Ayrıca sosyal bilgiler dersine özgü değerler belirlenmiştir: “Adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik, yardımseverlik”</i>	<u>4. sınıf:</u> Saygı, tasarruf, aile birliğine önem verme, doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, kültürel mirasa duyarlılık, bilimsellik, bağımsızlık. <u>5. sınıf:</u> Bilimsellik, bilim etiği, dayanışma, çalışkanlık, estetik, aile birliğine önem verme, sorumluluk, doğal çevreye duyarlılık, kültürel mirasa duyarlılık, dürüstlük, özgürlük, bağımsızlık. <u>6. sınıf:</u> Dayanışma, vatanseverlik, bilimsellik, kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, yardımseverlik, sorumluluk. <u>7. sınıf:</u> Özgürlük, bilimsellik, dürüstlük, sorumluluk, kültürel mirasa duyarlılık, dayanışma, çalışkanlık, barış, estetik, saygı.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	Aile bütünlüğü, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, mütevazılık, sorumluluk, estetik, temizlik, vatanseverlik, çalışkanlık, bağımsızlık, saygı, sevgi, yardımseverlik, tasarruf, mahremiyet, sabır ve sağlıklı yaşam	<u>4. sınıf:</u> Adalet, aile bütünlüğü, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, mütevazılık, saygı, sorumluluk, estetik, merhamet, sağlıklı yaşam, temizlik, vatanseverlik, çalışkanlık, sevgi, yardımseverlik, tasarruf, mahremiyet, sabır. <u>5. sınıf:</u> Çalışkanlık, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, duyarlılık, estetik, temizlik, vatanseverlik, saygı, adalet, tasarruf, mahremiyet, özgürlük. <u>6. sınıf:</u> Aile bütünlüğü, duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, temizlik, saygı, sevgi, adalet, mahremiyet, özgürlük, sağlıklı yaşam, çalışkanlık, dürüstlük, vatanseverlik. <u>7. sınıf:</u> Çalışkanlık, dostluk duyarlılık merhamet, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, tasarruf, dostluk, özgürlük.

2005 programı değerlere açıkça ilk defa yer veren program olmasından dolayı önemli bir konumdadır. Değerlere iki açıdan yaklaşmıştır. Birincisi, programda verilecek ortak değerler ikincisi ise öğrenme alanları ve ünitelerle ilişkili olarak verilecek sosyal bilgiler dersine özgü değerler şeklindedir (Yıldırım ve Çalışkan, 2022). Ayrıca 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler eğitimi sürecine de yer verilerek değerler eğitim süreci örneklendirilmiştir. 2005 sosyal bilgiler öğretim programında öğrenme alanları altında verilen ünitelerle değerlerin ilişkilendirilmesi aşağıdaki gibidir.

- 4. sınıf seviyesinde değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla: “birey ve toplum” duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü; “kültürel miras” Türk büyüklerine saygı, aile birliğine önem verme, vatanseverlik; “insanlar yerler ve çevreler” doğa sevgisi; “üretim tüketim ve dağıtım” temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme; “bilim, teknoloji ve toplum” bilimsellik; “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler” yardımseverlik; “güç yönetim ve toplum” bağımsızlık ve “küresel bağlantılar” misafirperverlik değerlerine yer verilmiştir.
- 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında öğrenme alanlarına göre sırasıyla: “birey ve toplum” sorumluluk; “kültürel miras” estetik; “insanlar yerler ve çevreler” doğal çevreye duyarlılık; “üretim tüketim ve dağıtım” çalışkanlık; “bilim, teknoloji ve toplum” akademik dürüstlük; “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler” dayanışma; “güç yönetim ve toplum” adil olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı’na saygı ve “küresel bağlantılar” tarihsel mirasa duyarlılık değerlerine yer verilmiştir.
- 6. sınıf programında değerler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen ünitelere göre sırasıyla: “sosyal bilgiler öğreniyorum” bilimsellik; “yeryüzünde yaşam ünitesinde” doğal çevreye duyarlılık; “ipek yolunda Türkler” kültürel mirasa duyarlılık; “ülkemizin kaynakları” sorumluluk; “ülkemiz ve dünya” yardımseverlik; “demokrasinin serüveni” hak ve özgürlüklere saygı ve “elektronik yüzyıl” çalışkanlık değerlerine doğrudan yer verilmiştir.

- 7. sınıf programında değerler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen ünitelere göre sırasıyla; “iletişim ve insan ilişkileri” farklılıklara saygı; “ülkemizde nüfus” vatanseverlik; “Türk tarihinde yolculuk” estetik; “zaman içinde bilim” dürüstlük; “ekonomi ve sosyal hayat” bilimsellik; “yaşayan demokrasi” adil olma ve “ülkeler arası köprüler” barış değerlerine doğrudan yer verilmiştir.

2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ortak değerlere yer verilmemiştir. Ama sosyal bilgiler dersi öğretim programı kapsamında yer alan öğrenme alanlarıyla değerler ilişkilendirilmiştir.

- 4. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” ve “etkin vatandaşlık” sorumluluk, demokratik tutumu benimseme, saygı, adil olma; “insan ve mekân” temizlik, çevre duyarlılığı; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” tasarruf, bilinçli tüketim, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma; “kültürel miras” kültürel mirasa saygı; “küresel bağlantılar” farklılıklara saygı, hoşgörü ve “bilim, teknoloji ve toplum” ise duyarlılık değeriyle doğrudan ilişkilendirmişlerdir.
- 5. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” barış, görgü kuralları, demokratik tutum; “etkin vatandaşlık” özgürlük, demokratik tutumu benimseme; “insan ve mekân” çevre duyarlılığı, sorumluluk; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” çevre duyarlılığı, tasarruf; “kültürel miras” kültürel mirasa saygı; “küresel bağlantılar” çalışkanlık, saygı ve “bilim, teknoloji ve toplum” sorumluluk, saygı değerleriyle doğrudan ilişkilendirmişlerdir.
- 2015 sosyal bilgiler 6. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” dayanışma, hoşgörü, saygı, vatanseverlik, yardımlaşma; “etkin vatandaşlık” demokratik tutumu benimseme; “insan ve mekân” vatanseverlik; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” çevre duyarlılığı, tasarruf; “kültürel miras” hoşgörü; “küresel bağlantılar” farklılıklara saygı, hoşgörü ve “bilim, teknoloji ve toplum” bilimsellik ve etik değerleriyle doğrudan ilişkilendirmişlerdir.
- 7. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” özgürlük, sorumluluk, saygı; “etkin vatandaşlık” demokratik tutumu benimseme; “insan ve mekân” çevre duyarlılığı, tasarruf; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” çalışkanlık, özgüven; “kültürel miras” değere saygı, hoşgörü, tarih bilinci; “küresel bağlantılar” dayanışma, farklılıklara saygı ve “bilim, teknoloji ve toplum” bilimsellik ve özgürlük değerleriyle doğrudan ilişkilendirmişlerdir.

2018 programlarında tüm derslerde uygulanacak kök değerler uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersine özgü değerler belirlenmiştir.

- 4. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” saygı, sorumluluk; “kültür ve miras” aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık, vatanseverlik; “insanlar, yerler ve çevreler” doğal çevreye duyarlılık; “bilim, teknoloji ve toplum” bilimsellik, doğal çevreye duyarlılık; “üretim, dağıtım ve tüketim” sorumluluk, tasarruf; “etkin vatandaşlık” sorumluluk, bağımsızlık ve “küresel bağlantılar” kültürel mirasa duyarlılık ve saygı değerlerine yer verilmiştir.
- 5. sınıf öğretim programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” bilimsellik, aile birliğine önem verme, sorumluluk; “kültür ve miras” estetik, kültürel mirasa duyarlılık; “insanlar, yerler ve çevreler” doğal çevreye duyarlılık, dayanışma; “bilim, teknoloji ve toplum” dürüstlük, çalışkanlık, bilim etiği; “üretim, dağıtım ve tüketim” sorumluluk; “etkin vatandaşlık” özgürlük, bağımsızlık ve “küresel bağlantılar” kültürel mirasa duyarlılık değeri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 6. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” dayanışma, yardımseverlik; “kültür ve miras” kültürel mirasa duyarlılık; “insanlar, yerler ve çevreler” vatanseverlik, doğal çevreye duyarlılık; “bilim, teknoloji ve toplum” bilimsellik; “üretim, dağıtım ve tüketim” vatanseverlik, doğal çevreye karşı duyarlılık, sorumluluk; “etkin vatandaşlık” eşitlik ve “küresel bağlantılar” kültürel mirasa duyarlılık değeri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 7. sınıf programında değerler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” özgürlük, sorumluluk; “kültür ve miras” kültürel mirasa duyarlılık, estetik; “insanlar, yerler ve çevreler” özgürlük; “bilim, teknoloji ve toplum” bilimsellik, özgürlük; “üretim, dağıtım ve tüketim” dayanışma, dürüstlük, çalışkanlık; “etkin vatandaşlık” barış ve “küresel bağlantılar” barış, saygı değerleri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında “erdem-değer-eylem” modeli geliştirilerek bu model doğrultusunda genel değerlere ve sosyal bilgiler dersi kapsamında alana özel değerlere yer verilmiştir.

- 4. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında adalet, aile bütünlüğü, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, mütevazılık, saygı, sorumluluk; “evimiz dünya” öğrenme alanında duyarlılık, estetik, temizlik, vatanseverlik, mahremiyet, sağlıklı yaşam; “ortak mirasımız” öğrenme alanında aile bütünlüğü, estetik, vatanseverlik; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik,

yardımsever; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında tasarruf ve vatanseverlik; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında ise çalışkanlık, mahremiyet, sabır, saygı, sorumluluk değerlerine yer verilmiştir.

- 5. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında çalışkanlık, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik; “evimiz dünya” öğrenme alanında duyarlılık, estetik, temizlik, vatanseverlik; “ortak mirasımız” öğrenme alanında saygı, sevgi, vatanseverlik; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında adalet, duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında tasarruf, vatanseverlik; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında mahremiyet, özgürlük tasarruf değerleri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 6. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında aile bütünlüğü, duyarlılık, sorumluluk, vatanseverlik; “evimiz dünya” öğrenme alanında duyarlılık, temizlik, vatanseverlik; “ortak mirasımız” öğrenme alanında saygı, sevgi, vatanseverlik; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında adalet, aile bütünlüğü, mahremiyet, özgürlük, sağlıklı yaşam, sorumluluk; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında çalışkanlık, dürüstlük, vatanseverlik; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında duyarlılık, dürüstlük, vatanseverlik değerleri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 7. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, merhamet, saygı, sevgi, sorumluluk; “evimiz dünya” öğrenme alanında dostluk, duyarlılık, sevgi, yardımseverlik; “ortak mirasımız” öğrenme alanında saygı, sevgi, vatanseverlik; “yaşayan demokrasimiz” adalet, aile bütünlüğü, duyarlılık, vatanseverlik; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında çalışkanlık, tasarruf, vatanseverlik; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, özgürlük değerleri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

3.4. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının beceriler açısından incelenmesi

Sosyal bilgiler dersi öğretim programları 2005, 2015, 2018 ve 2024 yılları bazında beceriler açısından sınıf seviyelerine göre incelenmiştir.

Tablo 4. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında beceriler

Programda Yer Alan Beceriler	Öğrenme Alanlarıyla İlişkili Beceriler

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	<i>Genel programlarda ortak kullanılan beceriler:</i> “Eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, araştırma becerisi, problem çözme becerisi, karar verme becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi, Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi.” <i>Sosyal bilgilere özgü beceriler:</i> “Gözlem becerisi, mekânı algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi, sosyal katılım becerisi, empati becerisi.”	<u>4. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “kanıtı tanıma ve kullanma, kanıtı tanıma ve kullanma, bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma, mekânı algılama, tablo, diyagram ve grafik okuma karşılaştırma yapma, sebep-sonuç ilişkisini belirleme, karar verme, kütüphane ve referans kaynakları kullanma” şeklinde tespit edilmiştir. <u>5. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “yazılı anlatım, görsel kanıt kullanma, gözlem, basit istatistik verilerini yorumlama, kütüphane ve referans kaynakları kullanma, sosyal katılım, basılı ve görsel kaynakları kullanma ve değerlendirme, olgu ve düşünceleri ayırt etme” şeklindedir. <u>6. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen becerilerin</u> “bilimsel genelleme yapma, harita okuma ve atlas kullanma, çıkarımda bulunma, girişimcilik, araştırma, sosyal katılım, yaratıcılık” şeklinde olduğu görülmüştür. <u>7. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen becerilerin</u> “iletişim, grafik hazırlama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, tarihsel empati, zaman ve kronolojiyi algılama, karar verme, kalıp yargıları fark etme” şeklinde dağıldığı görülmüştür.
2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ortak becerilere yer verilmemiştir.	<u>4. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “aktif dinleme ve tartışma, sosyal katılım, iletişim, problem çözme, karar verme, gözlem, mekânı algılama, coğrafi sorgulama ve konum analizi, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, ekonomi okuryazarlığı, araştırma, kanıt kullanma, değişim ve sürekliliği algılama” şeklindedir. <u>5. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “problem çözme, çatışma yönetimi, araştırma, sosyal katılım, mekânı algılama, harita kullanma, sorgulama, gözlem, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, kanıt kullanma, harita kullanma, konum analizi, bilgi-iletişim teknolojilerini kullanma” şeklindedir. <u>6. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen becerilerin</u> “değişim ve sürekliliği algılama, kalıp yargıyı ve ön yargıyı fark etme, sorgulama, sosyal katılım, sorgulama, coğrafi verileri kullanma, harita kullanma, konum analizi, mekânı algılama, araştırma, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, aratıcı düşünme becerisi, değişim ve sürekliliği algılama, zamanı ve kronolojiyi algılama, çoklu bakış açısı” şeklinde olduğu görülmektedir. <u>7. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen becerilerin</u> “aktif dinleme ve tartışma, eleştirel düşünme, iletişim, medya okuryazarlığı, sorgulama, zaman ve kronolojiyi algılama, harita kullanma, konum analizi, girişimcilik, çoklu bakış açısı, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, işbirliği, çevreyi koruma duyarlılığı” şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2018 sosyal bilgiler öğretim programında temel becerilere yer verilmiştir. Temel beceriler arasında “araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz deneti, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama” yer aldığı görülmektedir.	<u>4. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “anıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama, empati kurma, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, harita kullanma, konum analizi, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçilik, öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık, iş birliği, sosyal katılım, araştırma” şeklindedir. <u>5. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, araştırma, harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, gözlem, öz denetim, dijital okuryazarlık, iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik” şeklindedir. <u>6. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “eleştirel düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, harita okuryazarlığı, yenilikçilik, araştırma, girişimcilik, eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, politik okuryazarlık” şeklinde dağılmıştır. <u>7. sınıf öğretim programında öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen beceriler</u> “iletişim, medya okuryazarlığı, kanıt kullanma, problem çözme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, problem çözme, iş birliği, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme” şeklinde dağıldığı görülmektedir.
2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında beceriler beş başlık altında verilmiştir: Kavramsal beceriler, alan becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlık becerileri beceriler arası ilişkiler.	<u>4. sınıf:</u> Sosyal katılım, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, harita okuma, değişim ve sürekliliği algılama, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, kaynağı yorumlama, fikir üretme, tablo, grafik, şekil ve diyagram okuma ve yorumlama, coğrafi sorgulama, tarihsel empati, tarihsel bağlamsallaştırma. <u>5. sınıf:</u> Sosyal katılım, değişim ve sürekliliği algılama, fikri eyleme dönüştürme, mekânsal düşünme konum algılama, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, tarihsel empati, girişimcilik, kaynakları yönetme, kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma. <u>6. sınıf:</u> Sosyal katılım, mekânsal düşünme, konumu algılama, mekânsal düşünme, çözümlenme, tarihsel empati becerisi, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, kaynaklardan bilgi toplama, eleştirel sosyolojik düşünme, değişim ve sürekliliği algılama, girişimcilik. <u>7. sınıf:</u> Sosyal katılım, sosyal temas oluşturma, fikir üretme, değişim ve sürekliliği neden ve sonuçlarıyla yorumlama, kanıta dayalı sorgulama ve araştırma, kaynağı yorumlama, değişim ve sürekliliği algılama, girişimcilik, coğrafi sorgulama, coğrafi bilgileri çözümlenme, deneyime dayalı öngöründe bulunma, değişim ve sürekliliğin geleceğine yönelik kanıta, bilimsel sorgulama.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı, ilköğretim 4-8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır (MEB, 2005). Ayrıca öğrenme alanları ve ünitelerle beceriler doğrudan ilişkilendirilmiştir.

- 4. sınıf seviyesinde beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” kanıtı tanıma ve kullanma; “kültürel miras” bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma; “insanlar yerler ve çevreler” mekânı algılama; “üretim tüketim ve dağıtım” tablo, diyagram ve grafik okuma; “bilim, teknoloji ve toplum” karşılaştırma yapma; “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler” sebep-sonuç ilişkisini belirleme; “güç yönetim

ve toplum” karar verme ve “küresel bağlantılar” kütüphane ve referans kaynakları kullanma doğrudan ilişkilendirilmiştir.

- 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” yazılı anlatım; “kültürel miras” görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, temsili resim); “insanlar yerler ve çevreler” gözlem; “üretim tüketim ve dağıtım” basit istatistik verilerini yorumlama; “bilim, teknoloji ve toplum” kütüphane ve referans kaynakları kullanma; “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler” sosyal katılım; “güç yönetim ve toplum” basılı ve görsel kaynakları (gazete, televizyon vb.) kullanma ve değerlendirme (5N1K Formülü) ve “küresel bağlantılar” olgu ve düşünceleri ayırt etme becerilerine yer verilmiştir.
- 6. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen ünitelere göre sırasıyla; “sosyal bilgiler öğreniyorum” bilimsel genelleme yapma; “yeryüzünde yaşam” harita okuma ve atlas kullanma; “İpek yolunda Türkler” çıkarımda bulunma; “ülkemizin kaynakları” girişimcilik; “ülkemiz ve dünya” araştırma; “demokrasinin serüveni” sosyal katılım ve “elektronik yüzyıl” yaratıcılık şeklinde doğrudan yer verilmiştir.
- 7. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen ünitelere göre sırasıyla; “iletişim ve insan ilişkileri” iletişim; “ülkemizde nüfus” grafik hazırlama; “Türk tarihinde yolculuk” tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme; “zaman içinde bilim” tarihsel empati; “ekonomi ve sosyal hayat” zaman ve kronolojiyi algılama; “yaşayan demokrasi” karar verme ve “ülkeler arası köprüler” kalıp yargıları fark etme şeklinde doğrudan yer verilmiştir.

2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ortak beceriler bulunmamaktadır. Ama öğrenme alanlarıyla beceriler ilişkilendirilmiştir.

- 4. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” ve “etkin vatandaşlık” aktif dinleme ve tartışma, sosyal katılım, iletişim, problem çözme, karar verme; “insan ve mekân” gözlem, mekânı algılama, coğrafi sorgulama ve konum analizi, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” karar verme, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, ekonomi okuryazarlığı; “kültürel miras” araştırma, kanıt kullanma, değişim ve sürekliliği algılama; “küresel bağlantılar” araştırma ve “bilim, teknoloji ve toplum” değişim ve sürekliliği algılama şeklinde doğrudan ilişkilendirmişlerdir.

- 5. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” problem çözme, çatışma yönetimi, araştırma; “etkin vatandaşlık” sosyal katılım, araştırma; “insan ve mekân” mekânı algılama, harita kullanma, sorgulama, gözlem; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” araştırma, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama; “kültürel miras” kanıt kullanma, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, araştırma; “küresel bağlantılar” araştırma, harita kullanma, konum analizi ve “bilim, teknoloji ve toplum” bilgi-iletişim teknolojilerini kullanma, problem çözme şeklinde doğrudan ilişkilendirmişlerdir.
- 2015 sosyal bilgiler dersi 6. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” değişim ve sürekliliği algılama, kalıp yargıyı ve ön yargıyı fark etme, sorgulama, sosyal katılım; “etkin vatandaşlık” sorgulama; “insan ve mekân” coğrafi verileri kullanma, harita kullanma, konum analizi, mekânı algılama; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” araştırma, sorgulama, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, aratıcı düşünme becerisi; “kültürel miras” değişim ve sürekliliği algılama, zamanı ve kronolojiyi algılama; “küresel bağlantılar” çoklu bakış açısı, sorgulama ve “bilim, teknoloji ve toplum” araştırma, problem çözme, yaratıcı düşünme şeklinde doğrudan ilişkilendirmişlerdir.
- 7. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” aktif dinleme ve tartışma, eleştirel düşünme, iletişim, medya okuryazarlığı, sorgulama; “etkin vatandaşlık” eleştirel düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama; “insan ve mekân” harita kullanma, konum analiz; “ekonomi ve sürdürülebilirlik” aktif dinleme ve tartışma, girişimcilik, sorgulama; “kültürel miras” aktif dinleme ve tartışma, çoklu bakış açısı, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme; “küresel bağlantılar” işbirliği, çevreyi koruma duyarlılığı becerileri ve “bilim, teknoloji ve toplum” aktif dinleme ve tartışma, değişim ve sürekliliği algılama, eleştirel düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama şeklinde doğrudan ilişkilendirmişlerdir.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında beceriler başlığına ayrıntılı yer verilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarıyla da beceriler doğrudan ilişkilendirilmiştir.

- 4. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama, empati kurma; “kültür ve miras” kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama; “insanlar,

yerler ve çevreler” mekânı algılama, harita kullanma, konum analizi, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama; “bilim, teknoloji ve toplum” değişim ve yenilikçilik; “üretim, dağıtım ve tüketim” öz denetim, karar verme, finansal okuryazarlık; “etkin vatandaşlık” iş birliği, sosyal katılım, karar verme becerileri ve “küresel bağlantılar” araştırma ve empati becerilerine yer verilmiştir.

- 5. sınıf öğretim programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” sosyal katılım; “kültür ve miras” Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile araştırma; “insanlar, yerler ve çevreler” harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı ve gözlem; “bilim, teknoloji ve toplum” öz denetim ve dijital okuryazarlık; “üretim, dağıtım ve tüketim” iş birliği, yenilikçilik, girişimcilik ve araştırma; “etkin vatandaşlık” araştırma ve sosyal katılım becerileri ve “küresel bağlantılar” araştırma ve yaratıcılık becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 6. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” eleştirel düşünme ile zaman ve kronolojiyi algılama; “kültür ve miras” zaman ve kronolojiyi algılama; “insanlar, yerler ve çevreler” mekânı algılama ve harita okuryazarlığı; “bilim, teknoloji ve toplum” yenilikçilik ve araştırma; “üretim, dağıtım ve tüketim” girişimcilik, yenilikçilik ve araştırma; “etkin vatandaşlık” eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile politik okuryazarlık becerileri ve “küresel bağlantılar” araştırma ve eleştirel düşünme becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 7. sınıf programında beceriler öğrenme alanlarına göre sırasıyla; “birey ve toplum” iletişim ve medya okuryazarlığı; “kültür ve miras” kanıt kullanma; “insanlar, yerler ve çevreler” kanıt kullanma, problem çözme, tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama; “bilim, teknoloji ve toplum” zaman ve kronolojiyi algılama; “üretim, dağıtım ve tüketim” araştırma, değişim ve sürekliliği algılama ile zaman ve kronolojiyi algılama; “etkin vatandaşlık” problem çözme becerisi ve “küresel bağlantılar” iş birliği, problem çözme ile kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

2024 sosyal bilgiler programı beceri temelli bir yapıya sahiptir. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında beceriler başta alan becerileri ve alanla ilgili okuryazarlıklar olmak üzere kavramsal beceriler, sosyo-duyusal öğrenme becerileri ve beceriler arası ilişkiler şeklinde beş başlık altında toplanmıştır. Burada sadece öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilen alan becerileri değerlendirilmiştir.

- 4. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında sosyal katılım; “evimiz dünya” öğrenme alanında kanıta dayalı sorgulama ve araştırma (kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma), harita (harita okuma); “ortak mirasımız” öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında kanıta dayalı sorgulama ve araştırma (kaynağı yorumlama), sosyal katılım (fikir üretme); “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında tablo, grafik, şekil ve diyagram (okuma ve yorumlama), coğrafi sorgulama (coğrafi bilgileri çözümleme); “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında tarihsel empati (tarihsel bağlamsallaştırma) becerisine yer verilmiştir.
- 5. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında sosyal katılım; “evimiz dünya” öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama (değişim ve sürekliliği neden ve sonuçlarıyla yorumlama), sosyal katılım (fikri eyleme dönüştürme), mekânsal düşünme (konum algılama); “ortak mirasımız” öğrenme alanında kanıta dayalı sorgulama ve araştırma (kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma), tarihsel empati; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında sosyal katılım (sorgulama); “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında girişimcilik (kaynakları yönetme) “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında kanıta dayalı sorgulama ve araştırma (kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma) becerisi doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 6. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında sosyal katılım; “evimiz dünya” öğrenme alanında mekânsal düşünme (konum algılama), mekânsal düşünme (mekânsal bağlantıları çözümleme); “ortak mirasımız” öğrenme alanında tarihsel empati (tarihsel bağlamsallaştırma) becerisi; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında verilmemiş; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama (değişim ve sürekliliğin geleceğine yönelik kanıta, gözleme veya deneyime dayalı öngöründe bulunma), girişimcilik becerileri; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında verilmemiş beceriler doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 7. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında sosyal katılım (sorgulama), sosyal katılım (fikir üretme); “evimiz dünya” öğrenme alanında verilmemiş; “ortak mirasımız” öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama (değişim ve sürekliliği neden ve sonuçlarıyla yorumlama), kanıta dayalı sorgulama ve araştırma (kanıta dayalı ürün oluşturma ve paylaşma); “yaşayan demokrasimiz” tarihsel empati becerisi (yorumlama); “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında değişim ve sürekliliği algılama (değişim ve sürekliliği neden ve sonuçlarıyla yorumlama), coğrafi sorgulama (coğrafi bilgileri çözümleme) becerileri; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme

alanında değişim ve sürekliliği algılama (değişim ve sürekliliğin geleceğine yönelik kanıt, gözleme ve/veya deneyime dayalı öngöründe bulunma), bilimsel sorgulama becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

3.5. 2005, 2015, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Okuryazarlıklar Açısından İncelenmesi

Sosyal bilgiler dersi öğretim programları 2005, 2015, 2018 ve 2024 yılları bazında okuryazarlıklar açısından sınıf seviyelerine göre incelenmiştir.

Tablo 5. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında okuryazarlıklar

	Programda Yer Alan Okuryazarlıklar	Sınıf Düzeyine Göre Okuryazarlıklar
	2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklara yer verilmediği görülmektedir. Sadece birkaç okuryazarlığı hitap eden beceri programda yer bulmuştur.	
2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ilk defa okuryazarlık kavramı açıkça kullanılmıştır. Programda ortak okuryazarlıklar bulunmasa da öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir.	4. sınıf: Ekonomi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı.
2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklar açıkça ifade edilmiştir. Ama beceriler altında verildiği görülmüştür. Bunlar “çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık” şeklindedir.	4. sınıf: Finansal okuryazarlık. 5. sınıf: Harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı. 6. sınıf: Harita okuryazarlığı, politik okuryazarlık. 7. sınıf: Medya okuryazarlığı.
2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklar ayrı bir başlık şeklinde okuryazarlık becerileri olarak verilmiştir. Ayrıca programda disiplinler arası bir yapıda yerleştirilmiştir.	4. sınıf programında yer alan okuryazarlıklar “bilgi okuryazarlığı, harita okuma, görsel okuryazarlık, sanat okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, veri okuryazarlığı” şeklindedir. 5. sınıf programında yer alan okuryazarlıkların “bilgi okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, veri okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı” şeklinde olduğu görülmüştür. 6. sınıf programında “bilgi okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, veri okuryazarlığı, sanat okuryazarlığı vatandaşlık okuryazarlığı” okuryazarlıklar yer almaktadır. 7. sınıf programında yer alan okuryazarlıkların “bilgi okuryazarlığı, görsel okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, vatandaşlık okuryazarlığı, veri okuryazarlığı” şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklara doğrudan yer verilmemiştir. Okuma yazma üzerine kurulmuş harita okuma, tablo oluşturma yorumlama ve grafik okuma becerilerine yer verilmiştir. Ama bunları bir beceri olarak programa yerleştirildiği görülmektedir. İlk defa okuryazarlık kavramı açıkça 2015 sosyal bilgiler dersi

öğretim programında kullanılmıştır. Okuryazarlığa ayrıca bir yer ayrılmayıp becerilerin altında yer verilmiştir. 2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında sadece iki okuryazarlık öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir. 4. sınıf programında “ekonomi ve sürdürülebilirlik” öğrenme alanında ekonomik okuryazarlık becerisine; 7. sınıf programında ise “birey ve toplum” öğrenme alanında medya okuryazarlığı becerisine yer verilmiştir.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklara beceriler altında yer verildiği görülmektedir. Okuryazarlıklar çeşitlenmiş ve öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir. 4. sınıf programında “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında finansal okuryazarlık; 5. sınıf öğretim programında “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında harita okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı; “bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanında dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı; 6. sınıf programında “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında harita okuryazarlığı; “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında politik okuryazarlık becerileri; 7. sınıf programında ise “birey ve toplum” öğrenme alanında medya okuryazarlığı becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklar ayrı bir başlık şeklinde, okuryazarlık becerileri başlığı altında ve disiplinlerarası bir yapıda verilmiştir. Okuryazarlık eğitimi açısından 2024 öğretim programının bir milat olacağı söylenebilir. Ayrıca her öğrenme alanıyla da okuryazarlık becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

- 4. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık; “evimiz dünya” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık; “ortak mirasımız” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, sanat okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, veri okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık becerilerine yer verilmiştir.
- 5. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı; “evimiz dünya” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık; “ortak mirasımız” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, veri

okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, vatandaşlık okuryazarlığı; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, sürdürülebilirlik okuryazarlığı; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

- 6. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı; “evimiz dünya” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı; “ortak mirasımız” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, sanat okuryazarlığı; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, vatandaşlık okuryazarlığı; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.
- 7. sınıf programında; “birlikte yaşamak” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, görsel okuryazarlığı, dijital okuryazarlık; “evimiz dünya” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık; “ortak mirasımız” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, görsel okuryazarlığı, dijital okuryazarlık; “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, vatandaşlık okuryazarlığı; “hayatımızdaki ekonomi” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık, veri okuryazarlığı; “teknoloji ve sosyal bilimler” öğrenme alanında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, görsel okuryazarlık becerileri doğrudan ilişkilendirilmiştir.

3.6. 2005, 2015, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Kavramlar Açısından İncelenmesi

Sosyal bilgiler dersi öğretim programları 2005, 2015, 2018 ve 2024 yılları bazında kavramlar açısından sınıf seviyelerine göre incelenmiştir.

Tablo 6. 2005, 2015, 2018 ve 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında kavramlar

4. sınıf	5. sınıf	6. sınıf	7. sınıf

2005 sosyal bilgiler öğretim programı	91 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Aile, çocuk, grup, hak, kural, beşerî unsur, çevre, doğal afet, doğal unsur”	121 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “harita, iklim, konum, yerleşme, kimlik hırsızlığı, sosyalleşme, sosyal medya, teknoloji”	125 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “etkileşim, popüler kültür, bilimsel araştırma, bilimsel bilgi, görüş, patent, popüler bilgi, telif”	121 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “ekonomik bölge, iklim değişikliği, terörizm, bilgin, değişim, ıslahat, icat, özgür düşünme, süreklilik”
2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	40 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Kültür, yerleşim yeri, bilim, değişim, süreklilik, teknoloji”	43 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Çatışma, çözüm, grup, hak, rol, sosyalleşme, sosyal sorun, etkin vatandaş, katılım”	48 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Sosyalleşme, toplumsal rol, toplumsal biriktelik, Anayasa, demokrasi, etkin vatandaş, medya, sivil toplum kuruluşu, siyasî parti, yasama, yargı, yönetim”	53 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Davranış, duygu, düşünce, iletişim, kitle iletişim araçları, aristokrasi, demokrasi, demokratik değer, meşrutiyet, monarşi, oligarşi”
2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında kavramlar verilmemiştir.				
2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı	30 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Güçlü yönler, ilgi alanı, sosyal bilgiler, toplumsal birlik, tüketim, tasarruf, üretim-dağıtım-tüketim, bilim insanı, dijital güvenlik, dijital mahremiyet”	65 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Benzerlik, birlik ve beraberlik, birlikte yaşam, farklılık, grup, hak, kültür, kültürel öge, yardımseverlik, afet, beşerî çevre, doğal çevre, göreceli konum, komşu devlet, ülke, Anadolu, Asurlar, avcı-toplayıcı, Babiller”	56 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Çözüm, değişim, dil, din, grup, hak, kültürel bağ, rol, sorumluluk, sorun, tarih, toplum, toplumsal birlik, toplumsal hayat, beşerî çevre, doğal çevre, göreceli konum, kültürel iş birliği, mutlak konum, Türk Dünyası, balbal”	48 kavram verilmiştir. <u>Örnek kavramlar:</u> “Birey, davranış, etkili iletişim, fırsat eşitliği, grup, iletişim, kitle iletişim, millî durum, millî olay, ekonomi, kalkınma, pazarlama, tüketim, üretim, yatırım, gelecek, problem, sosyal bilimler, toplum”

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı sınıf seviyesine göre kavramlar dağıtılmıştır. 4. sınıf düzeyinde 91 kavram, 5. sınıf düzeyinde 121 kavram, 6. sınıf düzeyinde 125 kavram ve 7. sınıf düzeyinde ise 121 kavrama yer verilmiştir. Ayrıca kavramlar sınıf seviyesine ve işlenme durumuna göre giriş, geliştirme ve pekiştirme şeklinde üç gruba ayrılarak verilmiştir. Bu durum kavram öğretimi açısından 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının özgünlüğü ve güçlü tarafını oluşturmaktadır. Ama kavramlar öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmemiştir. 2015 programında kavramlar öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek verilmiştir. Ama 2018 programında kavramlara yer verilmediği görülmektedir. 2024 sosyal bilgiler programında kavramlar 2015 programındaki benzer şekilde öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan beceriler, değerler, kavramlar, kazanımlar (öğrenme çıktıları), öğrenme alanları ve okuryazarlıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda araştırmada ilk olarak sosyal bilgiler dersi öğretim programları sınıf seviyelerine göre kazanımlar açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. 2005 sosyal

bilgiler dersi öğretim programında kazanım ifadesi kullanılırken kazanımlar, öğrenme alanları altında verilen ünitelerle ayrı ayrı ilişkilendirilmiştir. 2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında bir önceki programdan farklı olarak üniteler yerine sadece öğrenme alanlarına yer verilmiştir. 2018 öğretim programı ve 2024 yılında hazırlanan öğretim programında da öğrenme alanı uygulamasına devam edilmiş, önceki öğretim programlarına göre kazanım sayısı azaltılmıştır. Kazanım yerine de öğrenme çıktısı ifadesi tercih edilmiştir. Fakat Öztürk ve Kafadar (2020, s. 123) ile Kalaycı ve Baysal'a (2020, s. 125) göre 2018 programının öğrenme alanlarında yer alan kazanımların sayıları oldukça sınırlıdır. 2024 öğretim programında ise öğrenme alanları ve öğrenme çıktılarının sayılarının daha da azaldığı dikkat çekmektedir. Bu kapsamda 2024 programıyla ders yükünün hafifletilmeye çalışıldığı söylenebilir.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programıyla 2005, 2015 ve 2018 programları değerler açısından ele alınmıştır. 2005 programı değerlere açıkça ilk defa yer veren program olmasından dolayı oldukça önemlidir. Bu programda değerlere, programda verilecek ortak değerler ve öğrenme alanlarıyla birlikte ünitelerle ilişkili olarak aktarılacak sosyal bilgiler dersine özgü değerler şeklinde iki açıdan yaklaşmıştır. Bununla birlikte, değerler eğitim sürecine ilişkin yöntemlere ilk defa 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında açıkça yer verilmiştir. Bu durum 2005 öğretim programı sonrasındaki süreçte hazırlanan programlarda terk edilmiştir. Her ne kadar 2005 programında değerlere farklı açılardan değinilse de öğretmenler uygulama noktasında yetersiz bir program olduğunu vurgulamışlardır (Yıldırım & Çalışkan, 2017, s. 20).

2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ortak değerlere değinilmezken öğrenme alanlarıyla değerler ilişkilendirilmiştir. 2018 programında tüm dersler için kök değerler uygulamasına geçilmiştir. Ayrıca sosyal bilgiler dersine özgü değerler belirlenmiştir. Programda değerler, kökleri geçmişten bugüne kadar uzanarak temel insani özellikleri oluşturan ve günlük hayatta karşılaşılan sorunları çözümedeki gücün kaynağı şeklinde nitelendirilmektedirler (MEB, 2018, s. 4). Diğer yandan 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler eğitimi ayrı bir konu alanı ya da ünite yapısında değil, eğitim sürecinin en önemli amacı şeklinde ifade edilerek program perspektifinde kök değerler içeriğinde sunulmaktadır. Öztürk ve Kafadar'a (2020, s. 121) göre de 2018 öğretim programının en önemli parçasını değerler oluşturmaktadır.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise diğer programlardan farklı "erdem-değer-eylem" modeli geliştirilerek bu model doğrultusunda genel değerler ve alana özgü

değerlerden bahsedilmiştir. Ayrıca değerler disiplinler üstü bir yaklaşımla bütün programda görünür kılınmak istenmiştir. Bununla birlikte 2024 sosyal bilgiler öğretim programında değerler öğrenme çıktılarından eğitim öğretim süreçlerine, okul dışı ortamlardan değerlendirme çalışmalarına kadar programın her aşamasına işlenmiştir. Hatta her bir değere ilişkin örnek göstergelere de yer verilmiştir. Bu göstergeler öğretim süreçleriyle açıkça ilişkilendirilmiştir. Bu durum değerler eğitimi açısından büyük bir kırılma noktasını ifade etmektedir. Ancak 2024 programında öğrenme çıktıları yazılırken kullanılan yaklaşımla değerlere ait göstergeler ifade edilirken kullanılan yaklaşımın aynı olmaması tutarsızlık olarak ifade edilebilir. Ayrıca erdem-değer-eylem modeli olarak belirtilen sistemde ilkokuldan lise son sınıfa kadar bir gelişim modeli oluşturulamaması ve süreç adımlarının net belirlenememesinin erdem-değer-eylem modelinin işlevsiz kalmasına neden olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerler hem değerler hem de programa yeni eklenen eğilimler başlığı altında da verilmesi değer eğilim ayrımının net yapılamamasına neden olmaktadır. Bu durumda programda değer-eğilim kargaşasının yaşanmasına ve program içi tutarsızlık ortaya çıkmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının beceriler açısından farklılıkları saptanmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz gereksinim duyulan temel becerilerin geliştirilmesinde önemli görülen derslerden birisi sosyal bilgilerdir (Mutluer, 2013, s. 361). 2005 programında beceriler öğrenme alanları ve ünitelerle doğrudan ilişkilendirilmiştir. 2005 yılında yayımlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programının vizyonu incelendiğinde genellikle bilgi, beceri, değer ve davranış değişikliklerinin hedeflendiği görülmektedir (Şeker, 2014, s. 1432; Öztürk & Kafadar, 2020, s. 121). 2015 programında ortak becerilere değinilmezken 2018 programında beceriler başlığına yer verilerek öğrenme alanlarıyla becerilerin bağdaştırıldığı görülmüştür. Tonga ve Erdoğan'ın (2022, s. 80) araştırmasında da 2018 yılında hazırlanan programın kazanımlarının güçlü bir biçimde değerler ve becerilerle eşleştiğine ulaşılmıştır. 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı analiz edildiğinde ise beceri temelli bir yapıya sahip olduğu tespit edilerek becerilerin başta alan becerileri ve alanla ilgili okuryazarlıklar olmak üzere kavramsal beceriler, sosyo-duyusal öğrenme becerileri ve beceriler arası ilişkiler şeklinde beş ayrı başlık altında toplandığı belirlenmiştir.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında dikkat çeken unsurlardan birisi de okuryazarlık becerileri olmuştur. 2005 programında okuryazarlıklara doğrudan değinilmezken okuma yazma üzerinde durularak harita okuma, tablo oluşturma, yorumlama ve grafik okuma becerilerine yer ayrılmıştır. Bu bağlamda her ne kadar okuryazarlık başlığı altında

bulunmasalar da beceri olarak programa dahil edildikleri saptanmıştır. İlk defa okuryazarlık becerilerinden 2015 sosyal bilgiler dersi öğretim programında bahsedilmiştir. Bu programda okuryazarlığa özel bir alan ayrılmayarak beceriler içeriğinde sunulmuştur. Ayrıca ekonomik okuryazarlık ve medya okuryazarlığı becerileri de öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir. 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında okuryazarlıklar 2005 programına benzer şekilde beceriler başlığı altında ifade edilmiştir. Bu programda okuryazarlıklar çeşitlenerek medya okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık ve politik okuryazarlık becerileri öğrenme alanlarıyla bağlantı kurularak açıklanmıştır.

2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise okuryazarlıklar farklı başlık altında ve disiplinler üstü bir yapıda her öğrenme alanıyla ilişkilendirilerek ortaya konulmuştur. 2024 programından, 2018 programında olan medya okuryazarlığı, harita okuryazarlığı ve politik okuryazarlık becerileri çıkartılarak sanat okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, görsel okuryazarlık gibi beceriler eklenmiştir. Sosyal bilimlerden oluşan sosyal bilgiler dersi programı hazırlanırken sosyal bilimlere ait hukuk okuryazarlığı, finansal okuryazarlık, politik okuryazarlık, coğrafya okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı ve gelecek okuryazarlığı gibi becerilere yer verilmemesi bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Ama 2024 programında okuryazarlıkların daha görünür kılınması, disiplinler üstü bir yaklaşımla verilmesi, programın tamamına yerleştirilmesinin okuryazarlık eğitimi için bir milat olacağı düşünülmektedir. Çiydem ve Kaymakçı'nın (2021, s. 203) araştırmasında da sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının 21. yüzyılın öngördüğü demokratik yaşama becerilerine sahip insan tipini yetiştirmeye yönelik düzenlenebileceği, içerik okuryazarlıkları üzerinden beceri ve değer temelli kurgulanması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda 2024 programıyla birlikte okuryazarlıkların ön plana çıktığı ve çağın gereksinimlerine ayak uydurulmaya çalışıldığı belirtilebilir.

Sosyal bilgiler programları kavramlar açısından incelendiğinde, 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında sınıf seviyesine göre kavramların dağıtıldığı ve en fazla kavrama altıncı sınıf düzeyinde ulaşıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca kavramlar sınıf seviyesine ve işlenme durumuna göre giriş, geliştirme ve pekiştirme şeklinde üç gruba ayrılmıştır. Bu durum kavram öğretimi bakımından 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının özgünlüğünü ve güçlü tarafını oluştururken kavramların öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmeden sunulması zayıf yönünü kanıtlamaktadır. Akpınar ve Bilgili (2018, s. 876) tarafından da 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında bulunan kazanımlar, beceriler ve ünitelerde öne çıkartılan

kavramlar arasında beklenen uyumun sağlanamadığı belirlenmiştir. 2005 öğretim programında kavram öğretimi tekniklerine yer verilmesi, ölçme değerlendirme sürecinde kavram öğretimine yönelik uygulamalar bulundurulması kavram öğretimi açısından önemli bir gelişmedir. 2015 programında kavramlar, öğrenme alanlarıyla bağdaştırılarak sunulmaya devam edilmiştir. Fakat 2018 programında kavramlar yer almamıştır. 2024 programında da kavramlar 2015 programındakine benzer şekilde öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilerek aktarılmıştır. 2024 programında kavramsal becerilere yer verilmesi ve öğrenme alanlarıyla doğrudan ilişkilendirilmesi programa bir farklılık katmıştır. Bu bakımdan 2005 yılından itibaren program, kavramsal açıdan devamlı değişikliklere uğramıştır.

Öğretim programlarının öğrenme alanları sayısal anlamda farklılaşmıştır. Bu doğrultuda en fazla öğrenme alanına 2005 öğretim programında değinildiği saptanırken en az öğrenme alanının 2024 yılında geliştirilen programda olduğu neticesine varılmıştır. Yine öğrenme alanlarında 2005, 2015, 2018 programlarında benzer başlıklarda içerikler sunulabilirken 2024 programında başlıklar tamamen değiştirilmiştir. Bu bağlamda 2024 programında öğrenme alanları hem sayısal olarak azalmış hem de içerik yönünden diğerlerinden farklılaşmıştır. Öztürk ve Kafadar'a (2020, s. 122) göre 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programının öğrenme alanı sayısı 2018 yılında azalmıştır. Bu doğrultuda neredeyse her çıkan öğretim programında öğrenme alanı sayısının eksildiği, 2024 programında başlıkların da değiştiği beyan edilebilir.

Sonuç olarak 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programı getirdiği yeniliklerle değerlendirilirse becerilerin; alan becerileri, alanla ilgili okuryazarlıklar, kavramsal beceriler, sosyo-duyusal öğrenme becerileri ve beceriler arası ilişkiler şeklinde beş başlık altında toplandığı söylenilebilir. Bu programda "erdem-değer-eylem" modeli geliştirilerek genel değerler ve alana özgü değerlerden bahsedilmiştir. Önceki programlara göre mahremiyet ve mütevazılık gibi yeni değerler eklenirken sorumluluk ve bağımsızlık hem eğilim hem de değer olarak sunulmuştur. Bu açıdan değer ve eğilim arasındaki fark öğretim programında net olarak belirginleştirilememiştir. 2024 yılında hazırlanan son öğretim programında da öğrenme alanı uygulaması kapsamında devam edilmiş, önceki öğretim programlarına göre kazanım sayısı azaltılmıştır. 2018 öğretim programıyla karşılaştırıldığında 2024 öğretim programında öğrenme alanları, kavramlar, kazanımlar, değerler, beceriler ve okuryazarlıkların ilişkilendirilmesinin daha iyi yapıldığı söylenebilir. Öte taraftan öğrenme çıktıları sınıf seviyesi açısından sayısal olarak neredeyse eşit sayılabilecek düzeydedir. Öğretme-öğrenme yaşantıları ve uygulamalarıyla süreç için eğitimcilere bir yol haritası sunulmuş süreç odaklı

ölçme ve değerlendirmeye yönelik örnekler sıralanmıştır. Bu araştırmayla ilgili aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- 2024 öğretim programı farklı açılardan ele alınarak kendi içerisinde değerlendirilmelidir.
- 2024 öğretim programı uygulanmaya başlanmadan önce program dahilinde hizmetiçi eğitimlere ve seminerlere başlanmalıdır.
- 2024 öğretim programından sonra “erdem-değer-eylem” modeline devam edilecekse, bu model gelişimsel bir yaklaşımla sunulmalıdır.

Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederim.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Yazar katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Akpınar, M., & Bilgili, A. S. (2018). Sosyal bilgiler 6. sınıf öğretim programı, kazanım, beceri ve kavram ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 855-882.
- Akpınar, M., & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Aygün, A. (2021). *Türkiye’de 2005-2018 yılları arasında ilkökul programlarına yönelik yapılan bilimsel araştırmaların tematik analizi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başbüyük, A., & Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 184-197.

- Çiftçi, B., & Akça, D. (2019). 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarının coğrafi beceri ve coğrafi kazanım alanlarının karşılaştırılması. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 33-59.
- Çiydem, E., & Kaymakçı, S. (2021). Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin yönelimi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.
- Çiydem, E., & Kaymakçı, S. (2023). Türkiye’de köy enstitülerinden öğretmen okullarına geçiş sürecinde müfredattaki yeni bir dersi anlamak: 1953 sosyal bilgiler dersi öğretim programının incelenmesi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 321-370.
- Çopur, A., & Seyhan, C. (2022). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının sarmal programlama modeline uygunluğunun kazanım düzeyinde incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 722-740.
- Demir, A. Y. & Özyurt, M. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1254-1290.
- Demir, F. B., & Oğuz Haçat, S. (2018). Sosyal bilim disiplinlerine göre 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımların değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 27-56.
- Erbaş, A. A. (2023). Birlikte yaşama kültürünün sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabındaki durumunun incelenmesi. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 54-61.
- Esemen, A. (2020). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programı kazanımlarında evrensel değerler. *Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi (UEAD)*, 4(2), 89-109.
- Ertürk, S. (1988). Türkiye’de eğitim felsefesi sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(3), 11-16.
- Gültekin, M., & Burak, D. (2019). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının Bloom ve revize Bloom taksonomilerine göre incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 121-140.
- Gün, Ö. (2022). Talim ve Terbiye Kurulunda program geliştirme çalışmaları (1946-1973). *Takvim-i Vekayi*, 10(1), 62-88.

- Kafadar, T., Öztürk, C., & Katılmış, A. (2018). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi boyutunda karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 19(1), 154-177.
- Kalaycı, N., & Baysal, S. B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (2005-2017-2018). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 106-129.
- Karacan, H. (2018). Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin analizi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 1-10.
- Karadeniz, O., Eker, C., & Burunsuz, E. (2015). Ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımlarının yapılandırmacı öğrenme kuramı ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 10(3), 563-580.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (23. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkmaz, S., & Uygur, A. (2021). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki coğrafya konularının öğretiminde kullanılan araç ve gereçler. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1),34-47.
- MEB. (2005a). *Sosyal bilgiler dersi ilköğretim 4. ve 5. sınıf programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB. (2005b). *Sosyal bilgiler dersi ilköğretim 6. ve 7. sınıf programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB. (2015). *Sosyal bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2023). *Öğretim programları okuryazarlığı öğretmen rehber kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar): Türkiye yüzyılı maarif modeli*. Ankara: MEB Yayınları.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.), Thousand Oaks, CA: SAGE.

- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- Ocak, G., & Kocaman, B. (2021). 2018 yılı 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *International Journal of Field Education*, 7(2), 1-24.
- Önlen, M., Tatan, M., & İbret, B. Ü. (2020). 2005-2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı 5, 6 ve 7. sınıf kazanımlarının yenilenen Bloom taksonomisine göre karşılaştırmalı analizi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Özkaral, T. C. (2019). Küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunun Türkiye, Kanada (Ontario) ve Hong Kong sosyal bilgiler öğretim programlarında karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4(8), 1-14.
- Öztürk, C., & Deveci, H. (2020). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 1-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Şeker, M. (2014). Singapur sosyal bilgiler öğretim programı ve bu programın Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı ile karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 9(2), 1417-1439.
- Şen, A. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değişiklik ve süreklilikler: 2018 sosyal bilgiler öğretim programı nasıl bir vatandaşlık eğitimi öngörüyor?. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 1-28.
- Taş, H., & Kiroğlu, K. (2018). İlkokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı'nın öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 17(2), 697-716.
- Taşpınar, M. (2020). Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.

- Tonga, D., & Erdoğan, E. (2022). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazanım, değer ve beceri ilişkisi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(30), 58-84.
- Turan, S., & Karasu Avcı, E. (2018). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programı'nın dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Turan, S., & Koç, A. (2021). Fen bilimleri ve sosyal bilgiler öğretim programlarının çevre eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 178-195.
- Türk Dil Kurumu (2024). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Ütkür Güllühan, N., & Bekiroğlu, D. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye örneği. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(2), 787-804.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-873.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D., & Çetin, T. (2022). Tarihsel süreçte sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında turizmin yeri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(3), 926-939.
- Yıldırım, Y., & Çalışkan, H. (2017). 2005 ile 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki değerlere ve değerler eğitimi ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 1(1), 7-23.
- Yıldırım, Y., & Çalışkan, H. (2022). Sosyal bilgiler programlarda değerler ve değerler eğitimi. İçinde Özlem Bektaş ve Refik Turan (Eds.), *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 281-326). Ankara: Pegem Akademi.